

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. — Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Хом'як Іван Миколайович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 31.01.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

Ефективність контролю знань студентів забезпечена розробленою системою задач з інженерної графіки. Систему задач будуємо з врахуванням загально-дидактичних принципів і у відповідності до таких вимог: система задач повинна сприяти формуванню знань і умінь; ступінь складності запропонованих задач повинна поступово підвищуватись, проте завжди співвідноситись із рівнем знань студентів; задачі в системі повинні містити певний запас інформації і мати характер суб'єктивної новизни, тобто студент "відкриває" для себе нові знання або способи одержання цих знань; задачі повинні розвивати розумові і графічні здібності студентів; система повинна мати ряд задач, які мають професійну направленість [3,114-115].

Практика переконує нас в тому, що головним в роботі викладача є організація творчого пошуку для вдосконалення організації праці студентів у навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галатюк Ю.М. Дидактичні механізми організації творчої пізнавальної діяльності. //Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2002. – С. 62-70.
2. Козяр М.М., Гордійчук І.І., Вовк В.Ф., Лебедюк А.Є. Теоретичні основи побудови системи задач з "Інженерної графіки". //Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 16. – Рівне: РДГУ, 2001. – С. 113-117.
3. Педагогіка /За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Вища школа, 1986. – 544 с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавництво "Академія", 2000. – 544 с.
5. Матросов В.Л., Трайнев В.А., Трайнев И.В. Интенсивные педагогические и информационные технологии. Организация управления обучением. – М.: Прометей, 2000. – 354 с.
6. Кушнір В. Системний аналіз педагогічного процесу. //Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. № 5. – 2000. – С. 113-114.

Одержано редакцією 13.12.2002

УДК 371.3 : 81.243

Н.В. ЧЕРУХА

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ, СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

Практичне володіння іноземними мовами є невід'ємним органічним компонентом сучасної підготовки спеціалістів будь-якої галузі культури та виробництва. Під практичним володінням розуміємо використання іноземних мов спеціалістами, випускниками вузів в їх практичній діяльності. Інакше кажучи, це наявність таких вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності, які після закінчення курсу навчання дають можливість читати оригінальну літературу за спеціальністю і брати участь в усному спілкуванні іноземною мовою в об'ємі матеріалу, передбаченого програмою [9].

З кінця 80-их років методика навчання іноземних мов поділилась на дві окремі галузі: загальний курс іноземної мови та іноземна мова для спеціальних цілей. З того моменту у європейських вузах почали розробляти спеціальні курси іноземних мов для юристів, бізнесменів, працівників туристичного бізнесу, медиків, бібліотекарів і т.д. Для них відводились аудиторні години протягом усього періоду навчання студентів у вищому навчальному закладі. Паралельно існував загальний курс вивчення іноземних мов (як правило, у це поняття вкладається іноземна мова для побутового, повсякденного життя).

Донедавна такого поняття як „іноземна мова для спеціальних цілей” у вітчизняній методиці не існувало. Було поняття „іноземна мова для немовних спеціальностей”, та й воно зустрічалося на місцевому рівні кафедр іноземних мов педагогічних вузів, чи в поодиноких монографіях. У сучасній зарубіжній методиці продовжує домінувати, так званий, ситуативний підхід до навчання іноземних мов для спеціальних цілей. В його основу покладено такий висновок: оскільки іноземна мова по-різному знаходить своє застосування у різних ситуаціях, то, визначивши особливості типових ситуацій спілкування фахівців кожної конкретної галузі, можна моделювати процес їх реальної комунікації, відібравши попередньо для цього необхідний мовний та мовленнєвий матеріал, звузати увесь широкий діапазон мови до конкретних потреб спеціалістів, і цим полегшити оволодіння мовою для спеціальних цілей [7]. Проте, для успішного оволодіння іноземною мовою не досить врахування лише специфіки професійної діяльності фахівців окремих галузей. Зупинимось детальніше на педагогічно - методичному аспекті навчання іноземним мовам.

Одне із першочергових завдань вузу - допомогти кожному студенту повніше використати свої можливості. Це може бути здійснено лише за умови індивідуального підходу до кожного студента [12]. Прийоми і методи індивідуального підходу не є специфічними, вони загальнопедагогічні. Творче

завдання викладача – відібрати із загального арсеналу засобів найбільш дієві в конкретній ситуації, які відповідають індивідуальним особливостям студента [10;13].

Проблема індивідуалізації навчання і врахування суб'єктивних відмінностей не нова. Диференційований підхід у навчанні здійснювався ще в I столітті в Римі та існує в школах Хінді з давніх часів. У багатьох країнах індивідуалізація є одним із організаційних принципів вищої школи. Однак, конкретні способи диференціації в різних країнах далеко не ідентичні і пов'язані зі специфікою історико – культурних традицій і національними особливостями системи освіти тієї чи іншої країни.

Аналіз вітчизняної педагогічної літератури дозволяє констатувати, що багато вчених обрали об'єктом дослідження проблему індивідуалізації процесу навчання. Помітно розширюється і діапазон питань, що досліджуються. Серед основних напрямків вивчення проблеми індивідуалізації взагалі і навчання іноземним мовам зокрема: 1) мотиви індивідуалізації; 2) навчальні можливості різних студентів; 3) конкретні шляхи управління процесом засвоєння.

Питання про сутність диференційованого навчання у вищих навчальних закладах, розглянуте у дисертаційному дослідженні С.Ю. Ніколаєвої, стосується підготовки філологів [12]. Проте, фактори, на які опирається найбільш розповсюджене розуміння індивідуалізації, актуальні і для методики викладання іноземних мов для спеціальних цілей. Серед них: індивідуальні режими навчання, індивідуальне врахування прогресу кожного студента в межах його персональних можливостей і мотивів навчання, введення у процес навчання розширених програм.

Існують різні підходи до визначення самого терміну “індивідуалізація”. У психології індивідуалізація розглядається як спеціально організований педагогічний вплив, що передбачає врахування індивідуальних особливостей [3]. Педагогічна енциклопедія дає таке визначення: “...організація навчального процесу, при якому вибір способів, прийомів, теми навчання враховують індивідуальну відмінність учнів, рівень розвитку здібностей у навчанні [8]. Стале визначення індивідуалізації у вітчизняній методиці (С.Ю. Ніколаєва) – це максимальне наближення процесу навчання до оптимальної моделі, коли кожен студент працює в найдоступнішому для нього темпі, манері, які відповідають його здібностям, підготовці, об'єму оперативної пам'яті, рисам характеру і емоційному стану.

Власне індивідуалізація процесу навчання іноземного мовлення – це цілісна система, до складу якої входять: 1) цілі індивідуалізації; 2) види індивідуалізації; 3) прийоми та засоби індивідуалізації. До основних цілей індивідуалізації процесу навчання іноземної мови належать: заповнення прогалин у вихідному рівні володіння студентом іноземним мовленням і своєчасне усунення нового відставання, що з'являється; розвиток інтелектуального кругозору, психічних процесів і якостей особистості, які відіграють провідну роль в оволодінні іноземним мовленням; формування індивідуального стилю оволодіння іноземним мовленням [12].

У сучасній методиці викладання іноземних мов види індивідуалізації визначаються відповідно до характеру підструктур психологічної структури індивідуальності студента. За визначенням К.К.Платонова психологічна структура індивідуальності включає такі підструктури: 1) спрямованість; 2) соціальний досвід; 3) форма відображення; 4) біологічні властивості та особливості.

До підструктури спрямованості входять нахили, бажання, інтереси, ідеали, світогляд, переконання та мотиви [5].

Інтереси студентів немовного вузу концентруються навколо інтересу до майбутньої спеціальності, що формується засобами всіх навчальних предметів. Внаслідок цього на заняттях з іноземної мови у студентів збуджують інтерес такі види мовленнєвої діяльності, за допомогою яких вирішуються інтелектуальні завдання професійного напрямку. Тому важливо виявити рівень сформованості інтересу до професії, а також інтересу до іноземної мови [3].

Питання про те, як професійна спрямованість студентів пов'язана з їх лінгвістичними здібностями частково порушувалось у статті “Діагностика розвитку лінгвістичних здібностей студентів мистецьких спеціальностей як фактор індивідуалізації навчального процесу [8]. Для порівняння нами було розглянуто окремо групи студентів, які обрали професії економістів, менеджерів, технологів, референтів (“розумовий” тип за І. Павловим і раціонально – логічний тип оволодіння іноземною мовою за Б.В.Беляєвим) і студенти, майбутні професії яких пов'язані з мистецтвом: культурологи, режисери, хореографи, художники, музиканти (“художній” тип з характерною перевагою першої сигнальної системи; інтуїтивно – чуттєвий тип за Б.В. Беляєвим). Було зроблено припущення, що при організації навчального процесу, враховуючи комунікативну чи некомунікативну спрямованість особистості варто було б орієнтувати студентів факультетів музичної творчості та художньо – педагогічного на продуктивне або активне оволодіння іноземною мовою та сприяти якнайповнішому розкриттю фонетичних, лексичних, граматичних, стилістичних здібностей майбутніх менеджерів, економістів, технологів, референтів. Отже, в нашому випадку, при детальному вивченні мистецьких здібностей у тісному взаємозв'язку з лінгвістичними можна буде прогнозувати розвиток лінгвістичних здібностей студентів, і таким чином сприяти підвищенню ефективності навчання іноземним мовам для спеціальних цілей.

Найважливіша складова організації навчального процесу - забезпечення потрібного рівня мотивації студентів [1]. Теоретики і дослідники людської мотивації виділяють два загальні її типи: зовнішню і внутрішню. Зовнішня мотивація: людина старається, бо прагне заробити похвалу, або уникнути покарання. І навпаки, внутрішня мотивація: людина старається через внутрішнє бажання виконати завдання успішно, незалежно від нагород чи покарань, пов'язаних з цим [13]. Ш. Сполдінг надає перевагу внутрішній мотивації, зазначаючи, що при абсолютній відсутності у студента внутрішньої зацікавленості предметом викладачі можуть вільно використовувати зовнішні мотиваційні прийоми. Крім того, викладачі можуть навчитися використовувати зовнішні прийоми так, щоб наголосити швидше на інформативній, ніж контролюючій природі практичних занять. Вітчизняна методика [5] говорить про те, що найвищого інтересу та успішності при вивченні іноземної мови досягають при співвідношенні зовнішньої і внутрішньої мотивації від 70% до 30%.

Автори, що досліджували проблему активізації мовного спілкування (М.Ф.Шевченко, Л.М.Нікіпелова, Я.В.Гольдштейн, Ю.І.Пасов) для створення потрібного рівня мотивації рекомендували забезпечити новизну мовних ситуацій, змісту текстів; позитивний мікроклімат на заняттях; попередній відбір мовних ситуацій; постановку навчальних проблем і завдань тощо.

У вітчизняній методиці домінує думка [5], що у процесі оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю найбільш вагомим є мотиваційний фактор, а врахування відмінностей у мотиваційній сфері студентів може здійснюватись за допомогою мотивуючої індивідуалізації.

До підструктури соціального досвіду відносять знання, вміння, навички, звички. При навчанні іноземним мовам провідним компонентом є рівень сформованості іншомовних навичок і вмінь, який можна підвищити за рахунок регулювання режимів навчання. Тому відповідний рівень індивідуалізації прийнято називати "регулюючою". Регулююча індивідуалізація передбачає визначення початкового рівня сформованості навичок та вмінь у тому чи іншому виді мовленнєвої діяльності на кожному етапі навчального процесу [4,8].

Третя підструктура охоплює психічні процеси та емоційно – вольові якості особистості, які розвиваються і вдосконалюються в різних видах діяльності. З точки зору методики викладання іноземних мов, до найзначніших індивідуальних особливостей слід віднести пластичність артикуляційного апарату, фонематичний слух, рівень функціонування оперативної пам'яті, гнучкість вербального мислення, емоційну стійкість, волю, концентрацію уваги. Оскільки в окремих студентів ці процеси і якості слід розвивати цілеспрямовано на матеріалі іноземної мови, то, відповідно, цей вид індивідуалізації називається розвиваючою.

Розвиваюча індивідуалізація передбачає визначення рівня сформованості вищезазначених психічних процесів і властивостей студентів, які впливають на індивідуальний характер формування навичок і вмінь відповідних видів мовленнєвої діяльності. З іншого боку, розвиваюча індивідуалізація дозволяє реалізувати цілеспрямований розвиток слабо функціонуючих психічних процесів за допомогою спеціально підібраних серій завдань на матеріалі іноземної мови.

Четверта підструктура охоплює психологічні особливості індивіда, що зумовлюють індивідуальний стиль його діяльності. В поняття індивідуальний стиль навчальної діяльності входять: темп роботи, працездатність та особливості володіння способами і прийомами навчальної роботи на основі наявних знань, навичок та вмінь. Однак він виробляється та вдосконалюється, якщо людина активно шукає прийоми та способи, які допомагають їй згідно з її темпераментом досягти кращих результатів [6]. Мета формуючої індивідуалізації – визначення початкового рівня сформованості індивідуального стилю діяльності студентів з урахуванням їх особистих якостей. Реалізація формуючої індивідуалізації передбачає градацію обсягу навчальних завдань, темпу їх виконання у зв'язку з належністю студентів до комунікативного чи некоммунікативного типу оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю [4].

Реалізація чотирьох видів індивідуалізації у комплексі сприяє найповнішому забезпеченню практичних, виховних і розвиваючих цілей навчання іноземним мовам.

Незважаючи на безсумнівні досягнення вітчизняної і зарубіжної методики, залишається ще низка невирішених питань. Широка практична реалізація диференційованого підходу до студентів можлива тільки на базі спеціальних навчальних закладів і строго градуйованих матеріалів [12]. Проблема програм і матеріалів для організації індивідуалізованого навчання залишається однією із найскладніших і найбільш принципових, зокрема в тому, що стосується навчання іноземним мовам для спеціальних цілей.

На думку С.Ю. Ніколаєвої, індивідуалізація, як і самостійна робота студентів набуває виключного значення саме на початковому етапі навчання у мовному вузі, який цілком співпадає з першим курсом. Гадасмо, подібне твердження має сенс і стосовно немовного вузу. Як відомо, склад студентських груп першого року навчання у немовному вузі дуже різниться як за мовною підготовкою, так і за рівнем розвитку, особливостями психічних характеристик студентів, що мають важливе значення для успішного оволодіння іноземною мовою. Завдання викладача по можливості швидше ліквідувати небажану різницю у рівні знань, для чого необхідна максимальна диференціація й індивідуалізація навчання іноземним мовам саме протягом перших двох семестрів, що передбачає впровадження в

навчальний процес більшої кількості індивідуальних завдань і формування в межах групи невеликих підгруп студентів, схожих за індивідуально – психологічними характеристиками та рівнем підготовки.

Проблема індивідуалізації навчання, як зазначалось вище, нерозривно пов'язана з вивченням спеціальних здібностей, рівня підготовки, індивідуальних відмінностей і можливостей студентів [12]. К.Д. Ушинський писав: “ Мы не говорим педагогам – поступайте так или иначе; но мы говорим им: изучайте законы тех психических явлений, которыми вы хотите управлять, и поступайте, соображаясь с этими законами и теми обстоятельствами, в которых вы хотите их приложить “. Тільки спираючись на теоретичний науковий фундамент, педагог може оволодіти майстерністю індивідуального підходу [10,13].

Дослідження здібностей і розробка методик їх діагностики і розвитку мають найважливіше значення для індивідуалізації навчання [8]. Питання підбору критеріїв для діагностування пізнавальної сфери студентів відкрите для наукової дискусії. Як вважає Т.М. Вишпінська, педагогові слід насамперед зібрати інформаційну базу про властивості нервової системи студентів, особливості їхнього темпераменту, індивідуальні відмінності пізнавальних процесів, комунікативну спрямованість, мотиви навчання. Це означає, що сферу інтелектуальних здібностей студентів педагогові слід вивчати на трьох рівнях – психофізіологічному, психічному та соціально – психічному [2]. Найбільш розповсюдженою формою оцінки міри вираженості здібностей є тести: досягнень, інтелекту, креативності. У вже згадуваній вище статті “ Діагностика розвитку лінгвістичних здібностей студентів мистецьких спеціальностей...” ми розглядали категорії тестів на визначення індивідуальних відмінностей у здібностях до мови, відмінностях природних передумов цих здібностей [8].

Проблема індивідуалізації навчання залишається актуальною як для психології і педагогіки, так і для методики викладання іноземних мов. Про це свідчать надбання вітчизняних науковців щодо даного питання. Дисертація С.Ю. Ніколаєвої (1974) присвячена індивідуалізації навчання усного іншомовного мовлення на початковому етапі мовного вузу. Монографія (1987) цього ж автора розкриває проблему індивідуалізації навчання іноземним мовам, види, прийоми, засоби її реалізації. Конкретизація способів, прийомів і засобів індивідуалізації навчання студентів мовних педагогічних вузів, а також уточнення теоретичних положень і способів практичної реалізації комплексної індивідуалізації процесу навчання іноземним мовам у інших типах навчальних закладів здійснені у працях Т.А.Некрасової, Н.Д.Соловйової, Т.П.Лісійчук, О.П.Петрашук, І.В.Коломієць, В.М.Жуковського, О.Б.Метьолкіної, М.М.Сосяк та ін [11].

У зв'язку з цим не можна не згадати про здобутки вітчизняної методики викладання іноземних мов для спеціальних цілей. На сьогоднішній день існують дослідження з методик навчання іноземних мов для професійного спілкування з таких спеціальностей: економісти (С.В.Мірошніченко); медики (О.П.Петрашук); фармацевти (М.А.Задорожна); бібліотекарі (О.А.Калашникова); технічні спеціальності (І.М.Гришина, Г.О.Смельянова, О.Б.Тарнопольський); торгівельно – економічні спеціальності (Л.Ф.Манякіна); військові (Р.Г.Зайцева, І.С.Онисіна, Н.Г.Угрюмова). Проте усі інші галузі професійного іншомовного спілкування залишаються мало дослідженими. Більше того, ще недостатньо розроблені загальні теоретичні положення методики навчання іноземним мовам для спеціальних цілей із врахуванням вимог сьогодення [7].

Актуальною залишається проблема розробки методики індивідуалізації навчального процесу засвоєння іноземних мов у мистецькому вузі, який має свою специфіку як щодо структури, організації, так і особливий контингент студентів зі спрямуванням на творчість, мистецьку педагогічну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветохов О.М. Развитие психологии обучения иностранным языкам в 80-е годы XX столетия (на материалах , опубликованных в Украине та Росії). //Педагогіка і психологія. – 2001. - № 2. – С. 123 – 134.
2. Вишпінська Т.М. Індивідуально – диференційований підхід до навчання іноземної мови учнів старшої школи. //Педагогіка і психологія. – 2001. - № 2. – С. 23 – 30.
3. Коломієць І.В. Структура особистості – основа вивчення індивідуальних особливостей студентів при навчанні іншомовного спілкування. //Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики навчання іноз. мов: Збірник наукових праць. – К.: КДППМ, 1992. – С. 124 – 130.
4. Лісійчук Т.П. Комплексна індивідуалізація процесу навчання читання в немовному вузі. //Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики навчання іноз. мов: Збірник наукових праць. – К.: КДППМ, 1992. – С. 150 – 152.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник /кол. авторів під керівництвом С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 273 с.
6. Метьолкіна О.Б., Санжаревська В.О. Види індивідуалізації навчання аудіювання та шляхи їх реалізації. //Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики навчання іноз. мов: Збірник наукових праць. – К.: КДППМ, 1992. – С. 167 – 170.
7. Морська Л.І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей. //Іноземні мови. – 2002. - № 2. – С.23-24.

8. Черуха Н.В. Диагностика розвитку лінгвістичних здібностей студентів мистецьких спеціальностей як фактор індивідуалізації навчального процесу. //Актуальні проблеми мистецької освіти і виховання творчої особистості: Збірник матеріалів. – Рівне, 2001. – С. 32-38.
9. Ачкасова Н.Г. Совершенствование грамматической стороны устной речи студентов неязыкового вуза (во время внеаудиторной самостоятельной работы). //Самостоятельная работа в обучении ин. яз. в школе и вузе: Межвузовский сборник научных трудов. – Ленинград, 1990. – С. 144 – 148
10. Ковальчук Я.И. Индивидуальный подход в воспитании ребенка. – М.: Просвещение, 1985.–123 с.
11. Николаева С.Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам в языковом педагогическом вузе (концепция) // Иноземні мови. – 1996. – № 3. – С. 3 – 9.
12. Николаева С.Ю. Индивидуализация обучения устной иноязычной речи на начальном этапе языкового вуза (на англ. яз.): Дис. ... канд. пед. наук. – К.: 1974. – 182 с.
13. Spaulding Cheryl L . Motivation in the classroom, 1998. – 278 с.

Одержано редакцією 14.12.2002

УДК: 378. 012

М.С.ЯНЦУР, А.І.ВОЙТКО

ВИКОРИСТАННЯ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

Сьогодні висуває високі вимоги до підготовки спеціалістів, особливо майбутніх вчителів, які покликані вирішувати і проблему підготовки учнів до професійного самовизначення. З метою підвищення особистого інтересу студентів до навчання в останній час дуже широко запроваджується модульно-рейтингова система навчання і контролю знань. Завдяки їй зростає якість підготовки спеціалістів за рахунок активізації навчального процесу; стимулювання ритмічності в роботі студентів; створення умов для змагання і прояву особистості, як показника розвитку майбутнього фахівця. Вивчення літературних джерел дало змогу В.О.Рябовій вирізнити десять концептуально відмінних версій модульного навчання, і природно, стільки ж технологічних схем організації освітнього процесу [14]. А.М.Алексюком узагальнені найважливіші положення досвіду, що забезпечують відносно цілісне розуміння та принципових моментів функціонування модульної системи у вищій школі [1].

Під навчальним модулем розуміють частину дисципліни, яка має самостійне значення, що складається з однієї або декількох близьких за змістом тем чи розділів і включає споріднені групи понять, явищ, вимог, закономірностей, засвоєння яких є обов'язковим і має бути проконтрольованим. Курс дисципліни, що вивчається, розподіляється на декілька модулів, кожний з яких завершується підсумковим контролем знань і вмінь студентів. За результатами складання модуля кожному студенту, в залежності від рівня виявлених знань і вмінь, виставляється визначена кількість балів.

Модульна система навчання має важливий організаційний аспект – планування роботи і доведення цього плану до студентів. Модуль має і свою “внутрішню” структуру, адже він складається з традиційних форм навчального процесу – лекцій, семінарських, практичних і лабораторних занять, важливою формою оволодіння курсом є конспектування першоджерел, написання рефератів, виконання додаткових вправ тощо.

Другою складовою частиною цієї системи є рейтинг (від англ. rating – оцінка, порядок, класифікація) – термін, що означає суб'єктивну оцінку якогось явища за даною шкалою. За допомогою рейтингу здійснюється первинна класифікація педагогічних об'єктів за ступенем вираження спільної для них властивості (експертні оцінки). Дані, що одержуються при цьому, мають характер порядкових шкал [7]. Тобто, рейтинг – це комплексний кількісний показник здобутків студента в усіх видах навчальних досягнень з дисципліни протягом семестру, навчального року і всього періоду її вивчення [3,36].

Застосування рейтингової системи контролю у вищій школі при підготовці вчителів має свою специфіку, яка визначається більшими можливостями само- і взаємооцінки студентів. Крім того, послідовне застосування цієї системи контролю наочно показує студентам її переваги, адже тут є можливість врахування будь-якої форми навчальної діяльності студентів, його ставлення до навчання та активність на заняттях, якість і результативність аудиторної і самостійної роботи та інше. Завдяки цьому рейтингова система контроль дозволяє здійснювати впровадження нових організаційних форми і методів навчання, оперативне корегування видів і змісту контролю, індивідуальний підхід до тих, хто навчається. Вибір і застосування тих чи інших рейтингових показників залежить від індивідуальності викладача, контингенту студентів тощо.

Впровадження рейтингової системи оцінки вимагає значної підготовчої роботи, проведення експертної оцінки матеріалів, відповідного експерименту. Розробка рейтингових показників починається з аналізу наявних методичних матеріалів, щодо забезпечення контролю досягнень основних навчальних цілей дисципліни і визначення головних контрольних заходів з неї. А це означає корегування викладачем блок-модулів дисципліни (основних розділів, тем) і за змістом, і за формами контролю засвоєння навчального матеріалу. Континіум основних контрольних точок, як правило, містить: іспит, залік (з

ЗМІСТ

Вступне слово	3
1. Гавриш Н.В. Педагогічний погляд на дитячу творчість як явище культури.....	4
2. Воробйов А.М. Місце соціокультурних чинників в українській ментальності	8
3. Главінська О.Д. Усвідомлення дитиною своєї суб'єктності як необхідна умова формування адекватної самооцінки	14
4. Івашкевич Е.З. Психологічне обґрунтування діалогічності пізнавальної діяльності як комунікативного процесу	19
5. Савуляк В.О. Психосоціальні фактори наркотичної залежності.....	24
6. Безлюдна В.І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку.....	29
7. Янцур Л.А., Верусь Н.С. Психолого-педагогічні умови формування зображувальної діяльності у дітей третього року життя	36
8. Косарева О.І. Психолого-педагогічні особливості конфліктів дошкільників з батьками в сім'ї.....	39
9. Корчакова Н.В. Усвідомлення молодшими школярами сутності презентаційної ситуації та власних самопрезентаційних намірів.....	42
10. Одолінський В.Г. До проблеми соціалізації молодших школярів.....	46
11. Рудюк О.В. До проблеми внутрішньоособистісного конфлікту у юнаків в ситуації соціальної депривації 48	
12. Михальчук Н.О. Психологічні аспекти проведення дискусій в межах мікрогруп на уроках іноземної мови в середній школі.....	53
13. Цуканова М.С. Основні аспекти проблеми психічних кризових станів, які виникають у неповнолітніх засуджених під час відбування покарання.....	55
14. Середюк Л.А. Розширення сфери діяльності та самодіяльності учнів, як умова оптимізації самовираження старшокласників.....	58
15. Наумчук Г.І. Педагогічні умови національного виховання дітей в сім'ї.....	62
16. Харламенко В.Б. Професійна орієнтація учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема	66
17. Мельник О.В. Зміст і структура профконсультаційної роботи із школярами.....	70
18. Капустіна О.В. Методика професійного самовизначення Д.Голланда.....	74
19. Рудницька Н.Ю. Методи вивчення краєзнавчого матеріалу учнями шкіл Волині (1917-1932 рр.)	79
20. Шарапова Т.М. Методика застосування рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень школярів при вивченні курсу "Екологія".....	81
21. Кільдеров Д.Е. Уявні просторові перетворення як основа оперування динамічними образами об'ємних предметів	87
22. Ковбаса Ю.М. Вимоги до змісту навчання основам бухгалтерського обліку у 10-11-х класах середніх загальноосвітніх закладів	91
23. Сингаївський Д.В., Белошицький О.О., Ковальов В.М. Оновлення змісту трудової підготовки молоді на основі технічної творчості	94
24. Ващук О.В. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі учнів 5-7 класів.....	98
25. Хоронжевський О.М. Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань	103
26. Онишко Н.П. Школи з альтернативною формою навчання у системі освіти Німеччини.....	105
27. Якимчук С.Н. Музичне мистецтво як один із провідних засобів виховання особистості	110
28. Левківський М.В. Історико-педагогічне краєзнавство у формуванні компетентності майбутнього вчителя 112	
29. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності з молодшими школярами	116
30. Бородіна К.І., Кмець А.М. Структура екологічної свідомості студентів педагогічного вузу.....	120
31. Герман Н.В. Проблеми професійної підготовки вчителя в процесі вивчення дисципліни „Безпека життєдіяльності людини”	123
32. Козяр М.М., Янцур М.С., Хомяк О.Л. Деякі аспекти методичного забезпечення процесу вивчення машинної графіки у вищій школі.....	126
33. Джеджула О.М. Попередні умови побудови моделі графічної діяльності студента.....	131
34. Козяр М.М., Гордійчук І.І., Вовк В.Ф., Лебедюк Є.А. Система контролю знань студентів з інженерної графіки 133	
35. Черуха Н.В. Індивідуалізація процесу навчання іноземних мов для спеціальних цілей: сутність, особливості, сучасні проблеми	137
36. Янцур М.С., Войтко А.І. Використання модульно-рейтингової системи навчання в підготовці майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями	140
37. Осницька Т.Р. Педагогічні ідеї духовно-морального виховання учнівської та студентської молоді в педагогічній спадщині С.Я. Дем'янчука	146

38. Яковенко Л.П. Художнє мислення: зміст, структура, проблеми формування засобами музичного мистецтва 148
39. Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. Красномовство – мистецтво формування риторичної культури особистості в умовах вищої школи..... 152
40. Савчин Л.М. Культурологічні концепції та їх реалізація в системі вищої освіти 155
41. Станіславська К.І. Про деякі аспекти розвитку музичного сприймання студентів режисерських спеціалізацій 159
42. Ярмачук Т.М. Формування у студентів вмій та навичок виконання творів французьких клавесиністів 163
43. Піддубник В.Г. Розвиток професійних умінь і навичок студентів на уроках хорового сольфеджіо 167
44. Тарчинська Ю.Г. Проблема формування навичок виразного виконання в аспекті розвитку техніки гри на фортепіано 168
45. Сверлюк Я.В. Психолого-педагогічні основи керування оркестровим колективом 173
46. Димченко С.С. Педагогічна і диригентська спадщина М.Малька в історичному часі української музичної культури 175
47. Сіончук О.В. Формування художніх цінностей особистості засобами музичного мистецтва 180
48. Скільська Л.І. Специфічні особливості роботи з дитячим хоровим колективом..... 182
49. Гаврилова Г.П. Громадянське виховання молоді засобами народознавства на матеріалі української літератури 185
50. Чичановська Н.Ф. Художньо-творчий розвиток учнівської молоді Рівненщини в умовах національного відродження..... 189
Відомості про авторів 192

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Курченко Н.Б.
Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.12.2002 р. Підписано до друку 31.01.2003 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 27,96. Обл. вид. арк. 28,38. Замовлення № 17/1. Тираж 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. —
Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20